

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

In Genesis Enarratio

Chyträus, David

Vitebergæ

VD16 C 2625

Capvt Quartvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36126

morte corpus purgatum renouabitur, ut dicitur
1. ioh. 3. Cum apparuerit erimus similes ei.

Et collocauit Cherubim:)

Angelus armatus gladio Legem significat, que
cum sit ministerium mortis & potentia peccati,
omnes accusat & damnat, & à uita eterna arceat.
Ut autem primi parentes initio propter peccatum
ex Paradiso exulare coacti sunt, sic deinceps
tota Ecclesia & omnes pñ perpetua ex-
ilia sustinent, ut de hoc primo exilio ge-
neris humani commonefiamus, & cogi-
temus ideo filium Dei exulem factum
esse, ut nos exules in Paradisum
& cœlestem Patriam reduceret.

CAPVT QVARTVM.

LOCI PRÆCIPVI.

- I. De Ecclesia primorum parentum
& de discrimine ueræ Ecclesie
Dei, & cœtus hypocritarum.
- II. Cum duæ sint notæ monstrantes
Eccle-

Ecclesiam, videlicet puritas doctrinae Euangelij, & legitimus vsus Sacramentorum, Secundo loco, de summa doctrinae, quae in primorum parentum Ecclesia sonuit, dicendum est.

III. *De Iusticia fidei.*

IIII. *De Inchoata obedientia, seu iusticia inherēte, et quomodo Deo placeat, & de discrimine interioris obedientiae, & externorum cultuum, seu Sacrificiorum.*

V. *De Sacramentis, & vero eorum vsu.*

VI. *De Sacrificijs.*

VII. *De discrimine peccati dominantis & non dominantis, seu Mortalis & Venialis.*

VIII. *De Extremo Iudicio, & immortalitate, & piorum praemijs*

L 4 &

& impiorum supplicijs æternis.

Reliquæ materiæ minus principales, ut de in-
credibili desiderio uidendi Mesiã, quod tenuerunt
primos parentes, de æmulatione, de odio hypocri-
tico, de securitate carnali, de πολυγαμία &c. in enu-
rando Textu recitabuntur.

I.

DE ECCLESIA
primorum Parentum.

Vult Deus in genere humano aliquem uisibilem
coetum esse, in quo uera ipsius noticiã, & inuocatio
luceat, & cui soli sapientiam suam ac bonitatem
communicet, & qui solus æterna ipsius consuetudine
fruatur. Ideo & condidit genus humanum, & postea
Adæ & Eux lapsis rursus se patefecit, ac promissionem
eis tradidit de uenturo Semine. Hanc omnes fide amplectentes
recipiebantur à Deo, et membra æternæ Ecclesiæ Dei fiebant.

PRIMUM autem firmissime statuendum est,
Nullam Ecclesiam Dei, & nullos uitæ æternæ hæredes esse in eo coetu,
qui non habent noticiã & ministerium promissionis de CHRISTO,

Ut cla-

Vt clarè dicitur Act. 4. Non est in alio quoquam salus. Ephes. 2. Estis Templum Dei, conciuēs sanctorum, extructi super fundamentum Apostolorum etc.

1. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. Quare execrandi sunt eorum furores, qui Ethnicos ignaros Euangelij, in cœlum transferunt, & qui fingunt primos patres sola lege naturæ, sine agnitione Christi saluatos esse. Vna est enim & sola Ecclesia Dei, & uno ac eodem modo omnes uitæ æternæ hæredes saluati sunt, uidelicet fiducia misericordie propter Messiam promissæ, ut clarè dicitur Ebr. 11. Fide obtulit Abel maiore hostiam, per quam testimonio diuino pronunciatuſ est esse iustus. Item Act. 15. Credimus nos per gratiam Domini nostri Iesu Christi saluari, sicut & patres nostri. Fuit itaq; in Ecclesia patrum noticia Messie, de quo sciebant editam esse promissionem, Semen mulieris concubabit caput Serpentis.

SECUNDO. Vera Ecclesia Dei est cœtus piorum, qui uere credunt promissioni de Christo, & sanctificantur per Spiritum sanctum, ut fiant hæredes uitæ æternæ, & habent externam notam, uidelicet, purum uerbum DEI, & legitimum Sacramentorum usum.

L 5 Sic

Sic definit Ecclesiam Paulus Ephes. 15. Item Timotheus
Ephes. 2.

Ac competit hæc definitio uiuis membris Eccle-
siae uisibilis, quæ sunt re & nomine Ecclesia, & a
Spiritu sancto ad uitam æternam gubernantur.

TERTIO. Hæc uera Ecclesia populi reuolu-
scentis ad perpetuam uitam, alligata est, non ad car-
nalem generationem, aut successionem ordinariam
aut alias prerogatiuas, sed ad solum uerbum Dei
promissionem de Christo, sicut dicitur Ioh. 1. Quis
quot receperunt eum dedit eis potestatem filii
Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate
carnis & c. sed ex Deo nati sunt. Et Rom. 5. Non
carnis sunt filij Dei, sed filij promissionis. Quæ
etsi hæret in Adam opinio, filium Cain fore hæ-
rem, quia ex ipso natus esset, tamen Deus repudi-
caim primogenito Abelum elegit. Et semper est Ec-
clesia non penes eos, qui sibi arrogunt titulum pro-
pter carnales, seu alias politicas, aut legales pre-
rogatiuas, sed penes alios ignobiles, spretos, abiectos
in quibus lucet Euangelium, & qui nati sunt a
Deo, ut tempore Mariæ Ecclesia erant Zacharia
Simcon, Ioseph, Anna, Elizabeth, Pastores, & alij
miles, non Pontifices, Pharisei, & alij gubernan-
tem Ecclesiæ tenentes.

QUARTO. Accuratissimè hic cætus uera Ec-
clesia discernendus est à cætu hypocritarum, qui-
rum duo sunt genera.

Hypoc

Hypocritæ alij de doctrina cum pijs externa professione consentiunt, nec sunt polluti externis Idolis, qui etiamsi honesta disciplina suos mores regunt, tamen in corde sunt sine uero timore Dei, sine fide, & sue iusticiæ fiducia ad Deum accedunt, ut Pharisæus Luc. 18. Sic Cain initio propter carnalem prerogatiuam se fratri antefert, & existimat se propter sua sacrificia & merita Deo placere. Tales Hypocritæ semper Ecclesiæ admixti sunt, nec humano iudicio agnosci possunt. Etsi autem uocantur & sunt mortua membra, tamen cum funguntur munere docendi, & administrant Sacramenta, Deus per eorum ministerium propter suam promissionem est efficax, etiamsi eorum personas post resurrectionem à uiuo corpore Ecclesiæ auellet.

Alij sunt palam impij, polluti falsis opinionibus, qui stabiliunt Idola, impiam doctrinam pertinaciter defendunt, ueram oppugnant, & Cainico odio & parricidijs ueram Ecclesiam persequuntur, ut Cain, qui est pater omnium hypocritarum, acerbissimo odio erga fratrem inflammatus fuit. Tales etsi titulum Ecclesiæ sibi propter carnalem generationem aut successiōem ordinariam arrogant, & plerunq; in Ecclesia dominantur, tamen non sunt membra Ecclesiæ, ut Christus inquit ad Pharisæos: Vos ex patre Diabolo estis. Iohan. 8. Galat. 1. Si quis aliud Euangelium prædicauerit, anathema sit.

Pij igi-

Pij igitur mandato diuino, se ab huiusmodi Hypocritis, etiamsi ordinariam Ecclesie gubernationem tenent, segregare coguntur, ut Christus & Apostoli se à Phariseis sciungebant.

Etsi nunc quoq; nostri aduersarij autoritate, multitudine, potentia, ac titulo Ecclesie nobis antecellunt, tamen sciamus uera Ecclesie Dei membra esse non Cainicos Hypocritas, sed homines pios qui ueram uera doctrinam retinent, & uera inuocatione pijs officijs Deo seruiunt.

II. Locus.

DE DOCTRINA qua sonuit in Ecclesia Patrum.

Vna est de Lege & Euangelio doctrina Ecclesie omnium temporum, qua omnes Sancti, ab initio mundi, ante & post Christum ex Virgine nati uati sunt. Quare non dubium est primos patres suis filijs & posteris tradidisse doctrinam de omnibus Articulis principalibus cum nostra consensentem.

De Deo.

De creatione rerum.

De suo lapsu, & poenis eius lapsus.

De insidijs Diaboli.

De causis mortis, & omnium miseriarum humanarum.

De promissione uenturi Seminis, quo placanda erat uera & ingens ira Dei.

De delendo peccato.

De restitutione uitæ æternæ.

De Fide accipiente remissionem peccatorum, & uitam æternam.

De discrimine actionum bonarum & malarum diuinitus insito naturæ hominum.

De discrimine huius naturalis noticiæ & promissionis prolatae ex arcano sinu æterni Patris de Semine.

De futuro iudicio uniuersi generis humani.

Item, de suis sacrificijs, quæ docebant uincula esse publicorum congressuum, in quibus doctrinam de promissione propagari necesse esset, & picturas esse communes de mactatione uenturi Agni, hoc est, promissi Seminis &c.

III. Locus.

DE IUSTITIA fidei.

Ebr. 11. dicitur. Fide Abel meliorem hostiam, quam Cain, Deo obtulit, per quam (Fidem) testimonio diuino pronuntiatus est esse iustus, testificante super

super donarijs ipsius Deo, & per hanc mortuus est
huc loquitur.

Perfpicue hoc dicto affeuerat Paulus, personam
Abelis coram Deo iustam, id est, acceptam esse, &
noua ac eterna uita donari, non propter propria
uirtutes, merita, aut sacrificia, sed per solam fidem
hoc est, fiduciam in merito et sacrificio promissi
minis adquiescentem. Certissimum est igitur Adam
Abel, Seth, & omnes electos omnibus temporibus
coram Deo iustificari, hoc est, accipere remissionem
peccatorum, & reputari seu pronuncitari ius-
tos, id est, acceptos & Deo placentes, non propter
dignitate, sed Gratis, sola Fide, quæ est non solum
ticia promissionis, et totius doctrine à Deo nobis
data, sed etiam assensus, quo amplectimur promissionem
reconciliationis seu imputationis iusticie pro-
pter Christum donandæ, & fiducia, iuxta promissionem,
in Christo acquiescens.

Cum autem dicitur Abelum uel Paulum fidei
stum esse, hæc propositio correlatiue intelligenda
est, de obiecto seu termino fidei, hoc est, Christo
diatore monstrato in promissione reconciliationis
quam fides apprehendit & nobis applicat. Solus
enim Christi meritum impulsiva, & principalis
stra iustificationis causa est. Sed hæc propositio
Fides iustificat, tribuitur iustificatio causa impu-
mentali, ut utrumque sciamus, & dari reconcilia-
tionem ac iusticiam propter solum filium Dei, &

beneficium fide apprehendendum & nobis applicandum esse.

Ideoq; & exclusiuas particulas, *Gratis, sine operibus, sola fide,* necesse est retineri, ut debitus honor redemptionis filio Dei tribuatur, conscientie in uera poenitentia certam & firmam consolationem habeant. Excludunt enim hae particulae reliquas uirtutes, non ut non adsint, sed ut non sint cause reconciliationis, & transferunt causam in solum Christum Mediatorem fide apprehensum.

IIII. Locus.

DE BONIS OPERIBUS
seu de inchoata obedientia.

Iusticiam fidei necessario sequi debet noua obedientia interior seu exterior, quam & precipi diuinitus, & in persona fide iustificata Deo placere & ornari praemijs, duo huius cap. testimonia ostendunt, uidelicet, *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.* Et prima concio habita ad Cain, quae hoc modo iuxta Ebraei sermonis proprietatem transferenda est.

Si bonus fueris erit acceptio, sin autem malus fueris, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Ad te erit appetitus eius, & tu dominaberis ei.

Estq;

Estq; hæc uersionis ratio Vox נשׂה Seeth deducitur à uerbo נשׂה Nasa, quod pro uarietate Synonymi significat, accipere, gerere, leuare, remittere. Hoc autem in loco, ad totam seriem orationis, & circumstantiarum, maxime accommodata est significatio acceptionis.

Vox פתח Petah, etsi sæpe portam significat, tamen Lamed litera Bachlam addita, uidetur genitium efficere, ut sit sententia, Peccatum tuum cubabit, seu quiescet ad reuelandum, hoc est, donec reueletur.

Particula אל El est præpositio ad. Vertenda igitur uox עליך Elecha, ad te erit appetitus peccati, id est, peccatum sollicitabit te prauis inclinationibus, flammis, odij, liuoris &c. his repugnes. Hoc autem magis perspicua fiat explicatio huius doctrine de inchoata obedientia, in aliquod membra distribuam.

PRIMUM: Etsi noua obedientia nec inchoationis, nec uitæ æternæ meritum est, tamen propter multas causas à nobis necessario inchoari debet. Nam sine ea nec remissio peccatorum, nec fides nec uita æterna retineri possunt, ut hic dicitur. Si bonus fueris, erit acceptio. Item Matth. 19. Si uultis ingredi in uitam, serua mandata. Et ordinatio Dei mandatum æternum & immutabile est, ut uolumus ipsius obtemperemus, & prauis motibus peccati nostræ natura grassantis repugnemus. Id illustratur

uerborum luminibus hic traditum, repetit & enarrat Paulus Roman. 6. Non dominetur peccatum in mortali corpore uestro, ut obediatis appetitionibus eius. Item, Peccatum uobis non dominabitur. Grafsantur in nobis uitiose appetitiones, acres impetus, ad peccata, uidelicet prauæ dubitationes, securitas carnalis, superbia, fiducia nostri, incēdia libidinum, odiorum, cupiditatis uindictæ. His dominari iubet, non obtemperare, sed auxilio Spiritus sancti, & diligentia uoluntatis repugnare, ut Ioseph repugnat flammis libidinum. Hæc de prima quæstione. An sit necessaria noua obedientia teneantur.

SECUNDO; Noua obedientia est prælucente fide in Christum præstare opera à Deo mandata hoc fine immediato aut principali, ut Deo præstetur obedientia & honos.

Valde autem prodest meminisse discentes ferè synonyma esse hæc uocabula.

1. Noua obedientia.
2. Iusticia bonæ conscientia seu operum.
3. Cultus Dei.
4. Bona opera.
5. Virtus.

M 6. Bonum

6. Bonum propositum, *προαίρεσις*
Philosophia.
7. Bona conscientia.
8. Sacrificium laudis.
9. Iusticia inherens, sic uocant adu-
sarij nouam obedientiam.
10. Inchoata obedientia.
11. Mortificare actiones carnis *ἐπι-*
ritu.
12. Dominari appetitionibus pecc-
ti &c.

TERTIO: Duplex est Obedientia. Interior, principalis, & Ecclesiae propria; est in corde habere motus congruentes legi Dei, excitatos à Spiritu sancto, quales sunt interna agnitio Dei, timor Dei, uera fiducia misericordiae in Deo acquiescens, dilectio Dei, patientia in ærumnis, humilitas non ficta, uera inuocatio facta in spiritu & ueritate &c. Hanc internam obedientiam omnibus externis cultibus præluce oportet, ut dicitur hoc in loco. Si bonus fueris, erit accepta oblatio.

Exter

Exterior obedientia docendi causa iterum distribui potest, ut Alia sit Moralis, quæ est præstare externam disciplinam, seu facere externa opera Decalogi, quæ etiam ab impijs utcunq; simulari possunt, etiamsi cor est sine uera pœnitentia, & fide, ut in Pharisæo, Luc. 18. in Socrate, Aristide, Cicerone.

Alia Ceremonialis, quæ est obseruatio Ceremoniarum & exteriorum Sacrificiorum, quæ in hoc loco Cain, & omnibus ætatibus magna pars generis humani, putat mereri remissionem peccatorum, & esse cultus Dei ex opere operato, id est, sine interioribus motibus pœnitentiæ, timoris, & fidei intuentis Christum. Hunc errorem semper taxauit Deus, ut Gen. 4. Psal. 49. Psal. 50. Jerem. 7. Osee. 6. Et docuit non ualere ceremonias, nisi prius iacto fundamento, hoc est, agnita promissione de Messia, & accepta remissione peccatorum, & incoata obedientia morali.

QUARTO, Cum tanta sit imbecillitas humana, tanta

na, tanta appetitionum ἀταξία, & contumacia
ta Diaboli tyrannis, scire oportet, quomodo
obedientia incoari possit.

Etsi autem fieri sacrificia & externi more
gi, & affectus domari solis uiribus humanis alio
modo possunt, tamen dominari peccato, hoc est
rari à reatu & uincere Diabolum, & interiori
obedientiam inchoare, sine agnitione Christi
auxilio Spiritus sancti non possumus, ut dicitur
Semen Mulieris conteret caput Sa
pentis.

Nec dubium est patres contulisse promissionem
ad hanc concionem de obedientia, & docuisse
steros, unde orta sit affectuum contumacia, & quod
remissio peccatorum propter Semen uenturum
missa sit, & quod propter illud Semen Deus diabolum
repressurus sit, & Spiritu suo imbecillitatem
stræ opitulaturus, ut dominari peccato possimus.

QVINTO: Discendum est ex hoc Cap. quomodo
modo placeat Deo noua obedientia. Prius
autem hæc regula firmissime teneatur, nulla sacra
cia aut ceremonias, nec ulla externa opera placere
Deo ex opere operato, id est, sine fide, & sine
motu cordis, seu nisi prius persona fide Deo reconciliata
ciliata sit, & habeat interiorem obedientiam
ralem, ut dicitur Rom. 14. Omne quod non ex

peccatum est. Item Prouerb. 13. *Victimæ impiorum abominabiles sunt. Et hic dicitur, Si bonus fueris, erit acceptio.*

Deinde ut placeat noua obedientia, hæc quatuor concurrere oportet.

I. Persona sit iusta, & placeat Deo fide propter filium Dei, ut hoc in loco dicitur. *Respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Et Hebr. 11. Fide Abel obtulit uberiorem hostiam Deo, per quam pronunciatu est iustus testimonio diuino & c.*

II. Agnoscat in hac uita manere peccata in reuocatis, & doleat se habere peccata.

III. Sciat tamen Deum uelle, ut obedientiam inchoemus.

IIII. Statuat hanc obedientiam, etsi procul abest à perfectione legis, tamen in persona fide reconciliata placere Deo, non sua dignitate, sed propter filium Mediatorem.

Vt 1. Pet. 2. dicitur. *Offerte Deo hostias spirituales acceptas Deo per Christum. Et Heb. 13. Per Christum offeramus hostiam laudis semper Deo, fructum labiorum confidentium nomini eius.*

Prelucet hac fide & interiore obedientia inchoata, etiam ceremonie placent.

SEXTO: Nouæ obedientiæ finis immediatus aut principalis sit celebratio Dei, ut dicitur 1. Corinth. 10. *Omnia ad gloriam Dei facite. Item Matth. 5. Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant*

M 5 homi-

homines uestra bona opera, & glorificetur pater
uester caelestis. Deinde accedunt alij fines, uidelicet
ut retineatur fides, iusticia, & uita aeterna, ut
dicitur, Si bonus fueris, erit acceptio. Et Paulus
quit Rom. 8. Si actiones carnis Spiritu mortifica-
ritis uiuetis.

SEPTIMO: Præmia seruatae obedientiae
pœnæ uiolationis considerandæ sunt. Summa præ-
miorum in hoc Pauli dicto continetur, 1. Tim. 4. Pater
habet promissiones præsentis et futuræ uitæ. Et
minatio hic recitatur. Si malus fueris, peccatum
quiescet donec reuelabitur, Reuelatur autem pec-
catum cum ira Dei sentitur, & pœnis præsentibus
ac aeternis homines opprimuntur.

OCTAVO: Cum in incoantibus nouam
dientiam maneant peccata, quibus dominari in-
mur, necesse est distingui peccatum dominans
non dominans, seu Mortale & Veniale, de quo
scrimine mox dicetur.

V. Locus.

DE SACRAMENTIS

Semper Ecclesia Dei colligitur, constituitur
& à cæteris gentibus distinguitur uoce promissionis
& externis signis diuinitus promissioni additis,
Sacramenta uocantur. Ita mox post editam promissionem
pro-

promissionem, qua recepti sunt Adam et Eua, signū
 seu Sacramentum erat conflagratio agni, qui flamma
 celesti consumebatur. Id enim hoc in loco signifi-
 cat Moyses, cum inquit: Respexit Deus ad Abel &
 ad munera eius. Et digna est memoria D. Hierony-
 mi enarratio. Vnde scire poterat Cain, quod fratris
 munera suscepisset Deus, & sua repudiasset, nisi
 illa interpretatio uera esset, quam Theodotion tra-
 dit: Et inflammavit Deus? Ignem autem ad deuor-
 andum sacrificium solitum uenire de cælo, ex hi-
 storia Abrahæ Gen. 15. apparet. Item. 3. Reg. 18. Eliæ
 sacrificium cœlitus inflammatur. 2. Paral. 7. in dedi-
 catione Templi Salomonis. Et 1. Paral. 21. Davidis ho-
 locaustum igni de cælo accenditur. Item Leuit. 9.
 Egressus ignis à Domino, Aaronis sacrificium absum-
 mit. Et quia audierant Chaldæi & Persæ, igni dela-
 pso ex cælo, incensas esse uictimas, Ignem postea ut
 Deum coluerunt.

Verus autem usus Signorum in Ecclesia retinen-
 dus est. Primo omnia Sacramenta omnium tempo-
 rum principaliter propter hunc finem instituta
 sunt, ut sint signa seu testimonia, seu pignora & si-
 gilla promissionis gratiæ. Vt Abelo suum Sacra-
 mentum, uidelicet, Incensio uictimæ de cælo, erat
 certum testimonium, quod promissio de uenturo li-
 beratore edita, esset rata & firma. Erat etiam testi-
 monium seu sigillum iusticiæ seu reconciliationis
 Abeli, ut docet ad Ebræos cap. 11. Abel pronuncia-

¶ 4 tus

tus est esse iustus, testificari super donarijs ipsi
Deo. Erat & signum passionis uenturi Seminis,
quo promissio loquebatur.

Sic cetera Sacramenta promissioni addita sunt
ut Circumcisio, quæ ideo in ea corporis parte in-
tuta est, quia promissio facit mentionem Seminis,
hoc signum impressum corpori Abraham, com-
monefaciebat eum de promissione uenturi Seminis,
testimonium seu sigillum erat, quo Deus ostendit
recepisse Abraham credentem, & fidem eius con-
firmabat.

Eruditè Augustinus dixit Tractatu s. o. in
hannem, Sacramentum esse uerbum uisibile. Ideo
enim monet Sacramentum, quod uerbum promissi-
onis, sed incurrit in oculos, cum promissio sit acci-
penda auribus, & mens intuens Signum commo-
ni fiat de promissione, & statuatur se iuxta promissi-
onem receptam esse.

Ideo rectè dicitur, Sacramentis ad confir-
dam fidem utendum esse. Sicut enim fides per uer-
bum alitur, augetur & confirmatur. Sic Sacramen-
ta, quæ sunt externi ritus incurrentes in oculos
monefaciunt nos de uerbo promissionis, & sunt
testimonia pignora, seu sigilla promissionis Euan-
gelij, quæ sola fide accipitur. Ideo in usu Sacra-
mentorum, fidem intuentem promissionem accipi-
neceffe est, ut usitatè dicitur. Non Sacramentum,
fides Sacramenti iustificat.

Exce

Execrandus est igitur error eorum qui docent, Sacramenta in hunc finem instituta esse, ut conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu utentis, seu ut ipsi loquuntur. Sacramenta nouæ legis dare gratiam illis, qui non ponunt obicem. Manet enim æterna & immota sententia, Iustus fide sua uiuet. Item, iustificati fide pacem habemus. Item, Gratis saluati estis per fidem. Nec ulium opus est, quod ex opere operato mereatur gratiam, remissionem peccatorum &c.

Secundo: Sunt signa confessionis, in quibus profitemur, quid sentiamus.

Tertio: Sunt notæ discernentes Ecclesiam à cæteris Sectis.

Quarto: Sunt nerui seu uincula publicorum congressuum, quos Deus immensa bonitate constituit, & semper conseruat, ut latè spargi uox Euangelij, & Ecclesia audiri ac conspici, & doctrina conseruari possit.

Quinto: Quia spectacula incurrentia in oculos magis mouent animos, & facilius retinentur, quam nuda dicta: Addidit Deus talia signa promissioni, ut diuturnior & firmiter esset memoria promissionis, & certius posset ad posteritatem propagari. Nam multi ritus simul sunt promissionum picturæ, ut inflammatio Agni, Circumcisio, Mactatio paschalis agni &c.

Sexto: Ipsi ritus Sacramentorum de certis officijs

M s cijs

cijis moralibus, ut de gratiarum actione, de dilectione & c. utentes admonent.

Hi fines Sacramentorum diligenter considerentur, & semper in conspectu sit principalis, quod sint signa promissionis & uoluntatis Dei erga nos, seu sigilla iusticiæ fidei, sicut incensio uictimæ Abellis signum erat Abelum iuxta promissionem receptum esse.

VI. Locus.

DE SACRIFICIIS.

Sacrificium in genere est ceremonia uel opus, quod Deo redditur, ut honore afficiatur.

Omniū autem Sacrificiorum ceremonialium principales & ueri fines fuerunt.

PRIMVS. Conseruatio publicarum congregationum. Voluit enim Deus publicos congressus esse in quibus uox promissionis de Christo sonaret, & tota doctrina ueræ religionis ad posteros propagari posset. Ideo sacrificia & ritus instituit, ut talium congressuum nerui & uincula essent.

SECUNDO. Erant picturæ commones facientes animos hominum de futuro Christi Sacrificio placante iram Dei, & merente remissionem peccatorum. Cum Abel uidebat cremari agnum, & quidem

dem igne diuinitus accenso, intelligebat alium agnū, scilicet uenturum Semen significari.

Nec dubium est Iohannem Baptistam interpretari uoluisse hanc Abelis oblationem, & maētationem Agni pascalis, & iuge sacrificium in lege, cum inquit, Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

Et 1. Pet. 1. Redempti estis precioso sanguine agni immaculati Christo, præcogniti ante mundi conditionem &c.

Et Apoc. 13. Christus uocatur Agnus ab origine mundi occisus, id est, omnes maētationes agni ab initio mundi factæ, significabant unica Christi morte & uictima omnium Sanctorum peccata ab origine mundi purgata esse.

Et ubicunq; in nouo Testamento sanguinis Christi mentio fit, semper de significatione sanguinis peccudum ante & post Mosen in sacrificijs effusi, admonemur. Rom. 3. Quem proposuit Deus propiciatorem, per fidem, interueniente ipsius Sanguine. Item Ephes. 1. Redempti Sanguine filij Dei. 1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi filij Dei emundat nos ab omni peccato. Item in uerbis Cœnæ. Matth. 26. Hic calix est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur, in remissionem peccatorum.

TERTIO. Pij & renatis Sacrificia erant Sacramenta, id est, testimonia promissionis, quæ fident excitabant & confirmabant. Ut Abel offerens agnum, qui cœlesti flamma consumebatur, commune
factus

factus hoc spectaculo, fide sibi promissa Messiae beneficia applicabat, & suam fidem alebat, & confirmabat. Sic de Sacrificijs Augustinus loquitur lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 5. Sacrificium uisibile inuisibilis Sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est.

QUARTO: Erant opera confessionis, & gratiarum actionis, quibus sancti declarabant se improbare aliarum gentium religiones, & hisce signis se ab eis discernabant, & testabantur se hanc solam doctrinam patribus traditam amplecti, & hunc solum uerum esse Deum, quem sic colerent, & cui hanc obedientiam praestarent, ut ei pro acceptis beneficijs gratias agerent. Ideo etiam Eucharistica dicuntur.

QUINTO: Leuitica sacrificia eam quoque causam instituta sunt, ut inde alerentur Sacerdotes, & ne uictus idoneis ministris deesset, qui cum non haberent certam terrae possessionem sibi attributam, uictimis alendi erant, ut Deut. 18. Et 1. Corint. 9. dicitur.

SEXTO: Impijs Sacrificia tantum erant exercitia disciplinae, quibus frenabantur, ne in externa conuersatione ex politia Mosi excluderentur.

Ideo autem tam multa & uaria Sacrificiorum genera sunt mandato Dei in populo Israel instituta, ut solo Dei uerbo etiam in externis cultibus reuerentur, & non imitarentur gentes uicinas. Deut. 12.

Deinde

Deinde ut uarietas beneficiorum Christi significaretur. Postremo ut significaretur hæc Sacrificia non expiare peccata, ut Ebr. 10. copiosius dicitur.

Vt autem Studiosi ad legendam in Moyse Leuiticorum sacrificiorum descriptionem instructiores sint, præcipua eorum genera breuiter recensebo. Omnia sacrificia Leuitica aut sunt sancta sanctorum, id est, sanctissima, quæ etiam propiciatoria à quibusdam nominantur, aut sunt sancta uulgaria seu uilia, quæ Eucharistica etiam dici possunt.

Sancta Sanctorum in Sex species distribuuntur.

Prima, Holocaustum quod totum in altari cremabatur. Leuit. 1.

Secunda, Pro peccato & pro delicto, Leuit. 4. & 5. Hoc sacrificium enarrat Esaias ca. 53. cum inquit, Messias ponet animam suam pro peccato, id est, hostiam expiantem peccatum. Et Paulus Rom. 8. Pro peccato damnauit peccatum.

Tertia, Sacrificium consecrationis Sacerdotum, Leuit. 8.

Quarta, Sacrificium uaccæ rufæ. Leuit. 19.

Quinta, Oblatio uituli & hirci in die propiciationis. Leuit. 16.

Sexta, Minha, Speisopffer, id est, oblatio farinæ, panis, aut granorum frumenti sale consperforum, cum certa mensura uini & olei omnibus pecudum sacrificijs addenda. Leuit. 2. & 6.

Sancta uulgaria seu *βυχαριστία* fuerunt.

Primum,

Primum, Sacrificium pacificorum, quod Lutherus uertit Danckopffer. Leuit. 3. & 7.

Secundo, oblatio primitiarum, primogenitorum & decimorum. Exod. 13. 23. Deut. 18.

Tertio, Addunt aliqui & mactationem Agni paschalis, propterea quod de eo quibuslibet Israelites uesci licuit, tametsi propiciatorium Christi. Sacrificium ea mactatione significatum est, ut inquit Paulus 1. Cor. 5. Pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus.

Hunc Catalogum obiter Studiosorum causa serui. Nunc ueris sacrificiorum finibus cognitis, de abusibus etiam breuissime dicendum est, quorum duo sunt precipui.

Primum. Maxima pars generis humani, cum Ethnici, qui morem sacrificiorum diuinitus primitiis patribus monstratum retinuerunt, tum multi in ecclesia uerae Ecclesiae, finxerunt mactationes pecudum & alia sacrificia placare iram Dei, & mereri coram Deo remissionem peccatorum alijs, ut de Missa sacrificio superioribus seculis docuerunt. Hic Ethnicus & Pharisaeus error seuerissime taxandus est. Vnde cum est enim in toto genere humano sacrificium placans iram Dei, uidelicet obedientia filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, in passione tota & morte scriptum est, Unica oblatione consummauit Sanctus. Item Esai. 53. Quia posuit animam suam pro hostia delicti, uidebit Semen longaeuum &c. Rom. 7. Christus

stum posuit Deus propiciatorium, per fidem in sanguine eius. Propter hoc unum Christi sacrificium omnia sanctorum reliqua opera Deo placent, ut 1. Petri 2. dicitur, Offerite Deo hostias spirituales acceptas Deo per Christum.

Nec ulla ceremonia sacrificium est Deo placens solo gestu, seu ut uulgo loquuntur, ex opere operato, quod manifestissime & uox diuina, & omnium sanctorum apud Ethnicos sententiae demonstrant. Ier. 7. Non precepi patribus uestris de holocausto, sed hoc uerbum precepi eis &c.

Psal. 49. Immola Domino sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua &c.

Psal. 50. Quoniam si uoluisses sacrificium, utique dedissem, sed holocausto non delectaberis &c.

Esai. 1. Quo mihi multitudo sacrificiorum uestrorum dicit Dominus, plenus sum holocaustis arietum &c.

Esai. 66. Qui immolat bouem, ac si occiderit hominem, & qui sacrificat pecus, quasi qui iugulat canem &c.

Prouerb. 15. Victimae impiorum abominabiles coram Deo.

Osee 6. Misericordiam uolo, & non sacrificium, & scientiam Dei plus quam holocausta.

Et Aristoteles inquit, Delectatur Deus non sumptibus sacrificiorum, sed pietate sacrificantium. Et Plato.

Plato. Oportet colere Deum non gesticulatione arte simulantes, sed uere colentes uirtutem.

Alter abusus subtilior est, ideoq; minus ab impietate agnosci potest. Cum enim nimis absurdum dicere sacrificia ceremonialia mereri remissionem peccatorum alijs, Ideo nunc disputant unum & solum Christi sacrificium iram Dei placare, idq; omnibus temporibus per ceremoniam Sacerdotis oblationem populo applicari. Et quidam contendunt adeo necessarium esse hanc Sacerdotis oblationem, ut Christi sacrificium populo nihil proffit, nisi hoc modo applicatum.

Sed contra hoc Sophisma pij hæc uera & fundamenta teneant. Primum Christus ipse suum sacrificium pro nobis applicat. Iohan. 17. Ego pro sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati. Quod autem non pro eis tantum, sed & pro omnibus credituris per uerbum ipsorum. Singuli igitur proprie fide, sibi fructum sacrificij Christi applicant, ut dicitur Rom. 3. Iustificamur gratis ipsius gratia, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in ipsius sanguine. Quare non fit applicatio per alienum Sacerdotis opus, ut nec patrum, nec Leuitica sacrificia esse applicatoria: sed pij commonefacti signis, applicabant sibi promissionem propria fide.

Secundo. Perspicua & immota est sententia Pauli, Vnica oblatione Christus consummauit Sanctos

Quod si non prodesset Christi sacrificium, nisi peculiari oblatione Sacerdotis applicaretur, non una oblatione consummati essent sancti.

Tertio. Nihil est addendum uel detrahendum testamento filij Dei. Nusquam autem iubet Christus sua beneficia alia oblatione externa applicare, sed uult singulos propria fide amplecti.

Quarto. De Sacrificijs noui Testamenti illud etiam uere additur. Cum re exhibita esset umbra, nullum est in nouo Testamento sacrificium ceremoniale, promerens uel applicans ex opere operato, sed ab omnibus pijs pariter offeruntur hostiæ spirituales, acceptæ Deo per Christum, cuius sacrificium inflammatione Agni ab Abelo mactati significatum, ut inquit Iohannes Baptista, Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

TEXTVS.

Adam uero cognouit Euam uxorem suam.)

Verba notitiæ apud Ebræos significant non solam notionem in mente uel sensu, sed etiam ueros & non simulatos motus seu affectus in corde, qui notitiam illam comitantur, & effectus qui illos motus cordis sequuntur.

N Vt Psal. 1.

Vt Psal. 1. Nouit Dominus uiam iustorum. Item Psal. 51. Iniquitatem meam ego agnosco. Et illustre exemplum est Iesaiæ 53. Seruus meus iustus iustificabit iniquitatem nostram, quia peccata nostra ipse sustulit. Noticia significat & agnitionem Christi in mente & in uoluntate ac corde fiduciam in ipso acquiescentem, quæ immutabiliter assensum & noticiam promissionis sequitur, Ita hoc in loco. Adam cognouit uxorem, non solum noticia personæ significatur, sed ardens amor in pectore, & officium iugale secutum, quod honesta appellatione epistolæ Paulus ornat, 1. Corinth. 7. nominans debitam beneuolentiam.

Possedi hominem per Deum.)

Certum est in Ebreo uerba hoc modo sonare. Acquisiui uirum, qui est lehoua. Nam particula *lehoua* quæ in duobus primis huius Quarti capituli uersibus, quinque usurpatur, serè semper nota est aduersarij casus. Quare admodum pia est errantium quorundam cogitatio, de ardentissimo desiderio primorum parentum, quo expectarunt promissum Dominum & ardentissimis uotis optarunt uideri diem Christi. Nam Eua ardens fide promissionis, & expectatione liberatoris promissi, nato Christo completa ingenti gaudio, exclamat se nunc acquisisse Dominum illum, qui diuina potentia caput serpentis conculcaturus, & abolito peccato ac

iusticiam & uitam eternam in natura restauratus esset.

Etsi autem errat Eua de articulo temporis, quo promissus liberator ex uirgine oriturus erat, tamen nos cogitantes de hoc desiderio Eua, accusemus & indignamur & stupore nostrum, quod exhibitum & donatum nobis Messiam, non maiori reuerentia & ardentiori fide ac leticia colimus & ueneramur.

Iratus est Cain ualde, & conciderunt uultus eius.

Exemplum Liuoris & Emulationis in Cain proponitur, quæ est odisse alterum, & uelle eum premere aut tollere, nõ quia læsit nos, sed quia dolemus eum nobis gloria, iusticia, potentia, uel alijs bonis antecellere, ut Cain dolet sibi anteferri fratrem. Sic Saul incenditur emulatione aduersus Dauidem. Sic Aaron uritur gloria fratris. Fons autem emulationis est superbia, quæ uult antecellere alijs quoquo modo, & tollere eos qui uidentur nos obscurare. Studeamus autem repressis emulationum flammis corda nostra exemplo Christi ad ueram humilitatem flectere.

Concideruntq; uultus eius.)

Gestus Liuidorum hypocritarum, qui uirulentissimum odium erga pios toruitate uultus, fastidijs

N 2 mimacia

minacibus oculis, & omnium gestuum deformitas ostendunt.

Erit acceptio.) tuæ personæ, & tui sacrificij.

Peccatum tuum cubabit.)

Cum inquit cubare peccatum, describit terram mundi securitatem carnalem, qua uiuit sine timore Dei, sine metu iudicij diuini, nec agnoscit iram Dei aduersus peccata, nec dolet propter peccata, nec horribilibus pœnis presentibus & æternis opprimitur. Cum autem in multorum animis hæc perua securitas fœlicitate sceleratorum & ærum priorum confirmetur, assidue nobis testimonia iræ Dei & presentes ac æternas pœnas proponamus. Sic hoc loco ostendit Deus certo aliud iudicium reprobis, in quo omnium hominum peccata sint reuelanda & punienda, ut etiam in hac uita autores iniquorum cædium per mirabiles occasiones patefiant, & ad supplicium rapiuntur.

Ad te erit appetitus eius.)

Id est, peccatum sollicitabit te.

De hac concione Dei supra loco 4. dictum est.

VII. Locus.

DE DISCRIMINE PECCATI Venialis & Mortalis.

Necesse est in Ecclesia retineri discrimen

cati uenialis & mortalis, seu, ut Paulus, appellatione ex hoc Genesis Loco sumpta, nominat, dominantis et non dominantis.

Est autem Dominans seu Mortale peccatum, quod accendit iram Dei, & auulsit hominem à Deo conijcit in dominium Diaboli, à quo impellitur, ut ex alijs sceleribus in alia ruens, æternis pœnis opprimatur, ut in Cain, Saule & similibus.

Omnia autem peccata non renatorum, uidelicet morbus originis & omnes uiciosi affectus, & omnes prauæ actiones sunt mortalia. Sed in lapsis, qui antea fuerunt renati, tantum sunt delicta contra conscientiam, propter quæ homines amittunt gratiam, & fiunt rei æternæ pœnæ, nisi rursus ad Deum conuertantur.

Non dominans seu ueniale peccatum est reliqua in renatis prauitas nobiscum nata, & multæ flammæ uiciosorum affectuum, quibus tamen repugnat uoluntas adiuta à Spiritu sancto, & dolet adesse hæc mala, & simul uera fide statuit personam Deo placere propter Mediatorem.

Locutus est Cain ad Abel fratrem suum.)

Sicut Cain immane odium erga fratrem oratione blanda & amica, & ueri amoris simulatione texit, ut incautum & nihil mali suspicantem fratrem facilius opprimat, Sic omnibus temporibus Hypocri

N 3 te &

te & astuti, pijs & supplicibus specie beneuolentia
& pietatis insidiantur. Cum autem in Ecclesia
tota communi uita paucissimi sint sinceri & fideles
amici, plerique uero fucati & fallaces, & ut Horatius inquit,

ἔσθ' ἄγαρ' ὄντες κακὰ δὲ φρεσὶ βυσοδοποι
ὤντες.

Ore benigna loquentes pectore praua struunt.

Diligenter has uoces meminerimus. Nolite credere in principibus, & in filijs hominum & c. In Iesum non credebat se illis, eo quod ipse nosset omnia, nec opus haberet ut quisquam testaretur de hominibus. Et Cicero inquit, Nervos atque artus esse sapientia illud Epicharmi dictum: Memento diffidere. Et narratur iocus regis Antigoni, qui dixerat, se à Deo protegere, ut ab eo aduersus amicos protegeretur.

Nec propterea uirtus est esse suspicacem et diffidentem, sed uult Deus nos animo sincero colere amicitias, & candide diligere omnes, maxime uos amicos, hoc est, officijs coniunctos, non alere inuolentiam, nec sine probabilibus argumentis, de aliena uoluntate male sentire. Sed simul uult nos se esse homines, uoluntates hominum mutabiles esse, & posse homines errare de aliena uoluntate. Sic intelligatur illud apostoli dictum 1. Corinth. 13. Dilectio omnia credit, sed non seipsum, quae sunt homini credenda, & quatenus non apparent contraria argumenta, non est suspicax, sed

candida & considerat uoluntates hominum, et probabili ratione confidit & diffidit.

Surrexit Cain contra Abel fratrem suum, & interfecit eum.)

Diligenter considerentur gradus sceleris Cainici.

Primus fons est Superbia, arrogans sibi gloriam iusticie coram Deo, propter ius primogeniturae.

Hanc sequitur Æmulatio seu Inuidia, propterea quod fratrem uidet sibi præferri.

Tertius est Simulatio beneuolentiae & hypocrisis, qua tegit suum liuorem, quo incautum fratrem facilius opprimat.

Quartus gradus est Cædes.

Quintus Negatio & excusatio peccati.

Sextus & ultimus gradus est, Desperatio.

Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.)

VIII. Locus.

DE IMMORTALITATE & futuro Iudicio.

Firmissima testimonia immortalitatis & futuri iudicij sunt neces Abelis, Esaiæ, Baptiste, Pauli & similium Sanctorum, quos antea Deus sibi curæ esse

N 4 & pla

et placere illustribus indicijs ostendit. Immo et
iusticie et ueritatis diuine norma est, ut iusti
nentur premijs, et scelerati horrendis suppli-
plectantur, sicut ad Cain dicitur, Si bonus fueris
cipies, Sin malus, peccatum quiescet donec reu-
bitur. Cum autem Abel, Esaias, Baptista et sancti
Sancti in hac uita sint afflictissimi, et crudeliter
impijs trucidentur, necesse est aliam uitam reser-
in qua ueris et ingentibus premijs ornentur.

Certo igitur uenturum est iudicium, in quo sua
iusticiam Deus declarabit, et utrisq; iustis et ini-
stis in iudicium adductis, ostendet, Cain et reli-
impijs in horribiles et aternos cruciatus abiecti
Abelum et pios, qui aliquantisper in hac uita fru-
runt oppressi, in perpetua letitia fruentes Dei co-
suetudine, uicturos esse. Sic inquit Epistola ad He-
11. Per fidem Abel mortuus adhuc uiuit.

Et Christus Matth. 22.

Deus est Deus uiuorum,

Deus curat Abel mortuum,

Ergo Abel mortuus adhuc uiuit. Et Psal. 116.
Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Etsi autem doctrina de extremo iudicio et
eterna perspicue a filio Dei Matth. 25. et Apostolo
docetur, tamen haec quoq; prima concio ad Cain
bita illustris est. Quiescet peccatum donec
uelabitur.

Cum enim non omnium hominum scelera in be-

uita patefiant & puniantur, necesse est aliud iudici-
um sequi, in quo omnium peccata reuelentur, & Ti-
berius tyrannus, Epicurus, & similes suorum flagi-
tiorum pœnas dent. Sicut paulo post Enoch concio-
natus est, Veniet Dominus ad faciendum iudicium
de omnibus, & ad arguendum omnes impios super
impijs operibus eorum. Singuli autem nos cogita-
tione huius iudicij, quod post mortem omnes subitu-
ri sumus ad timorem Dei & fidem, Christo inter-
cessore nitentem, exuscitemus.

Plurima adhuc amplissimæ materiæ, in hac bre-
ui historia interfecti Abelis recitanda erant, de cau-
sis propter quas Ecclesia Dei maiore onere calami-
tatum prematur, quam impij, de furore tyrannorum
& Hypocritarum crudeliter seuentium in pios, De
pœnis persequentium pios, de quibus Christus in-
quit Matth. 23. Veniet super uos omnis sanguis iu-
stus effusus ab Abelo iusto, usq; ad Zachariam. Item
de homicidijs in genere, & pœnis homicidarum. De
Asopyia. De Martyrijs &c. Sed has materias, pri-
uata singulorum cogitationi relinquo.

Nunc propter iuniores breuem commonefactio-
nem de explicatione duorum puerilium argumen-
torum adijciam.

Primum argumentum.

Norma iusticiæ est iustos ornare premijs, &
iniustos punire,
Abel est iustus,

N s Ergo

Ergo Abel debet ornari premijs, & non debet interfici.

Respondeo primum ad Minorem. Abel est iustus scilicet, imputatione & incoatione, sed nondum consummatione. Ideo hic crucem sustinet, ut iram Dei manifestius conspiciat aduersus peccatum.

Deinde ad Maiorem. Norma iusticiæ est bonos ornare premijs & malos punire, scilicet suo ordine. Et ut illustrior sit iusticia Dei, premia & pœne non sunt res momentaneæ, sed durabiles & perpetuæ. Ideo præcipua premia Abelis, & præcipua pœne Cain, in æternam uitam differuntur.

Secundum argumentum.

Omnes scelerati affliguntur,

Abel affligitur,

Ergo Abel est sceleratus.

Respondeo primum ad Formam, In Secunda figura ex puris affirmatiuis nihil sequitur. Deinde ad Maiorem. Quatuor sunt genera afflictionum. Primum: $\lambda\mu\omega\pi\acute{\iota}\alpha$, id est, pœna peccati. Secundo: $\delta\omega\kappa\iota\sigma\iota\alpha$, id est, probationes seu exercitia fidei & inuocationis, ut carcer Ioseph. Tertio: $\mu\alpha\pi\tau\acute{\iota}\rho\iota\alpha$, id est, testimonia doctrine & immortalitatis, ut testimonium Iohannis Baptiste. Quarto: $\lambda\upsilon\gamma\omicron\pi$, id est, compensatio pro peccato, ut tota passio Christi. Abelis cæcis non fuit pœna certi sceleris in ipso, sed fuit martirium, hoc est, testimonium immortalitatis.

Referatur autem ad hanc historiam illustratio

dam tota doctrinā de cruce & calamitatibus pio-
rum, quæ in locis integrè traditur, & aliqua ex par-
te cap. 3 recitata est.

Vagus & profugus eris super terram &c.)

Mos excommunicandi pollutos iniustis cædibus
haud dubiè ab hoc primorum patrum exemplo or-
tus est. Excludebant enim sceleratos à societate pio-
rum cœtuum & sacrificiorum, & addebant eis si-
gna reatus, ut agnosci & uitari possent. Id hæc hi-
storia poenarum Cain testatur, & diu postea ritus
excommunicationis in illa prima antiquitate etiam
apud Ethnicos mansit, Sicut Peleus propter interfe-
ctum fratrem Phocum ab Æaco patre excommuni-
catus est. Et forma excommunicationis apud Home-
rum Iliad: 9. ἀφρίτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέσιος, prorsus
cum hac concione (Vagus & profugus eris su-
per terram) congruit.

Observati sunt autem hi ritus, & à primis pa-
tribus et ab illa religiosa antiquitate, disciplinæ cau-
sa, ut homines de magnitudine iræ diuinæ aduersus
scelera cogitantes, maiori studio ea uitarent.

Maior est iniquitas mea, quàm ut
ueniam consequar.)

Postremus omnium peccatorum gradus est DE-
SPERATIO, quæ adimit Deo laudem misericor-
diæ & ueritatis, & horribili blasphemia Christum
infra

infra peccatum abijcit & diminuit ipsius merita.
Sicut Cain, Saul, Iudas & similes desperant, & se
ipsis mortem consciscunt. Cum autem sepe etiam
in hanc cogitationem incidant, tantam esse sui pec-
cati uim & atrocitatem, ut nullo modo remitti
tollī posse uideatur, semper in conspectu sint ampli-
sima scripturæ testimonia, quæ affirmant maiorem
esse Dei misericordiam, quam omnium peccatorum
miseriam.

Rom. 5. Gratia exuberat supra peccatum.

Esaie 1. Si fuerint peccata uestra ut coccinea,
erunt candida ut lana uel nix, hoc est, Etsi peccata
uestra erunt adeo atrocia & magna, ut nulla ratio-
ne uideantur posse deleri, Sicut color puniceus
mel à lana conceptus nullo unquam tempore deleri
potest, tamen omnes agentes poenitentiam sanguinis
filij Dei sic abluuntur, ut sint niue candidiores, ne
ulla amplius labes conspiciatur, ut 1. Ioh. 1. dicitur,
Sanguis filij Dei emundat nos ab omni peccato.

Et uenustè ac grauiter in hanc sententiam Bern-
hardus inquit, Vox sanguinis Christi inualuit multo
plus, quam uox sanguinis Abel, clamans in cordibus
remissionem peccatorum. Nec dubium quin effica-
tior & potentior sit mors Christi in bonum, quam
peccata nostra in malum & c.

Ezech. 33. uiuo ego nolo mortem peccatoris, sed
ut conuertatur & uiuat. Hoc Iusiurandum Dei illu-
strat Tertulianus. Iurans inquit, Dominus, uiuo de-

ens, cupit sibi credi. O beatos, quorum causa Deus iurat. O miserrimos, si nec iuranti Domino credimus.

Ierem. 31. Peccatorum non recordabor amplius.

Psal. 102. Quantum distat ortus ab occasus, tam longe à nobis remouit peccata.

Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam.

Has dulcissimas consolationes uenenatis moribus desperationis opponamus, & semper hæc tria in conspectu teneamus. Primum: Vniuersalem promissionem gratiæ exuberantis supra peccatum. Secundo: Vniuersale mandatum quod iubet credere Filio, & amplecti promissionem. Tertio: Mandatum soluendi Ecclesiæ traditum. Etsi enim est aliquod peccatum irremissibile perseuerantium, uel in Epicureo contemptu Dei, uel in oppugnatione ueritatis agnita, uel desperatione, tamen cum huic uniuersali promissioni & mandato obtemperamus, certum est nos non habere peccatum irremissibile.

TEXTVS.

Eijcies me à facie terre.) Ex isto loco quem habetenus colui cū meis parentibus, ex consuetudine & communi societate officiorum ciuiliū.

A facie tua.) Id est, non amplius interero cætui
Ecclesiæ

Ecclesie & piorum sacrificantium ibi, non illi
mibi interesse sacrificijs, ubi tu presens es.

Et uagus & profugus super terram: Id est
ero sine certa sede, sine auxilio Dei, sine promissione
auxilij diuini, & sine spe promissionis.

Septuplum punietur. Id est, grauissima pe-
na afficietur & multo grauius punietur, quam
alium interfecisset.

Posuit Dominus in Cain signum. Hoc
genum iudicant aliqui fuisse subitam consternati-
onem & tremorem coram alijs hominibus ortum
magnis terroribus conscientie.

Et congruit Basilij dictum, qui in homilia contra
Ebriosos ait. δινοφλύκτας τὴν κατάρτην ἢ κα-
ὲφ' ἑαυτὸν ἐπιπλάζουσι ἑμῶν. ἢ πρὸς φερόμενον
διὰ παντὸς βίης, id est, Ebriosus maledictio
Cain sponte sibi attrahit tremens & incerto
nutans ac uagans in omni uita.

Esaiæ 33. Tremor possedit hypocritas.

Egressusq; Cain à facie Domini
A cœtu sui patris & suarum sororum piarum
bus Deus colloqui solebat, & sese ostendere.

Orientali plagam Eden. Eden certè
nomen est, in quo fuit Paradisus. Ac scribitur
qui idem esse nomen urbis Edesse in ripa Euphratis
site.

Vocem Eden **Υ** Interpres capite secundo

tertio appellatiue reddidit per uocabulum uoluptatis. Sed proprium loci nomen retinendum fuit.

Lamech accepit duas uxores.)

Lex coniugij prima in Paradiso ita sancita est, ut tantum unius maris & unius foeminae coniunctio esset, sicut uerba Legis Cap. 2. sonant: Erunt duo in carnem unam, id est, duae tantum personae unus Mas & una Foemina iuncti inseparabiliter. Ad hanc primam institutionem reuocat nos Christus Matth. 19. Et Paulus 1. Cor. 7. Discessit autem ab hoc ordine Lamech, qui fuit primus autor polygamiæ, et post diluuium etiam sancti patres uitiosam eius temporis consuetudinem secuti sunt, Sed scimus non exemplis, sed legibus iudicandum esse.

Occidi uirum in uulnus meum, & Adolescentulum in liuorem meum.) Non de Cain loquitur, qui fuit Attauus Lamech, sed de alio quodam uiro à se interfecto, propter quam cædem, cum dolerent uxores, homo superbus & ásopyog non dolet de cæde facta, Occidi inquit uirum, Quid hoc ad uos, Est id in meum uulnus, non in uestrum, Ego plector non uos &c.

Septuplum ultio dabitur de Cain, De Lamech uero septuagies septies.)

Hoc dictum uenustissime citat Basilus in ἐξαιρέσων disputans de ministerio septenarij numeri ὅσων τῶ πῶσιμα τὸ ὄνομα καὶ ἡ χάρισμα, ὅτι ὄλι-

γῆ

γη ἡ ἁμαρτία, ὀλίγη καὶ ἡ ἄφεσις. Ἰδὲ ἐκ τῶν
 σις πρῶτα πέτρῳ ἐβδόμη ἀνάγκη τῆ ἐκδίκησιν
 καίρ. Συγχώρησις πρὸς κυρίῳ ἐβδομηκοῦτος
 ἐπὶ τὰ ὡς κατὰ κρίσις τῶν λάμεχ ἐβδομηκοῦτος
 τὰ κίς ἐπὶ τὰ

Iste cœpit prædicare nomen Domini

Id est, ministerio Enos late sparsa est uera doctrina de promisso Semine, & Ecclesia Dei amplificata est. Cumq; per Cainicam multitudinem uera doctrina & ueri cultus obscurati essent, huius ministerio doctrinae lux apud multos restituta & iterum accensa est.

NOMINA PROPRIA

Quarti capitis.

Adam) ab אַדָּמָה Adamah, de terra, Quod dicitur
 renus, χοῖκός, sicut Latine, Homo dicitur
 humo.

Eua) חַוָּה Hauah, id est, uiua, mater uiuentium
 חַוָּה

Cain) קַיִן Kain, id est, possessio, acquisitio à
 Kana.

Abel) אָבֶל habel, id est, uanitas, Ein tögenicht, Epitheto ornat mundus pius & Sanctus.

Enoch) חֲנוּךְ Hanoch, dedicatus, consecratus Deo

Irada) עִירָד Irad, onager uel acerus descensio

Mant

Mauiael) מהויאל MeHuiael, delere incipiens, à

אל laal, incepit ו מהח MaHah deleuit.

Mathusael) מהושאל Methuschael, postulans seu
iudicans mortem, à מות Muth ו שאל
Saal.

Lamech) למך opprimens, humilians, à מכך Me-
cach.

Ada) עדה Adah, id est, ornata, compta.

Sella) צלה Zilla, umbra eius. צל Umbra.

Label) רבל afferens, producens, à רבל Iabal.

Tubalcain) תבלקין Thubalkain, id est, affer pos-
sionem.

Noema) נעמה Naamah, pulchra, decora.

Seth) שיה positio, fundamentum Ecclesiae ו pro-
missionis de Semine.

Enos) אנוש Homo, erumnosus, à radice אנש do-
luit, erumnosus fuit. οὐδὲ μ ἀνοσφόρος γαῖα
ἔεφα ἀνθρώπου.

QVINTVM CAPVT.

LOCI PRÆCIPVI

I. De Ecclesia & Schola primorū
Patrum ante Diluuium.

O II. Series